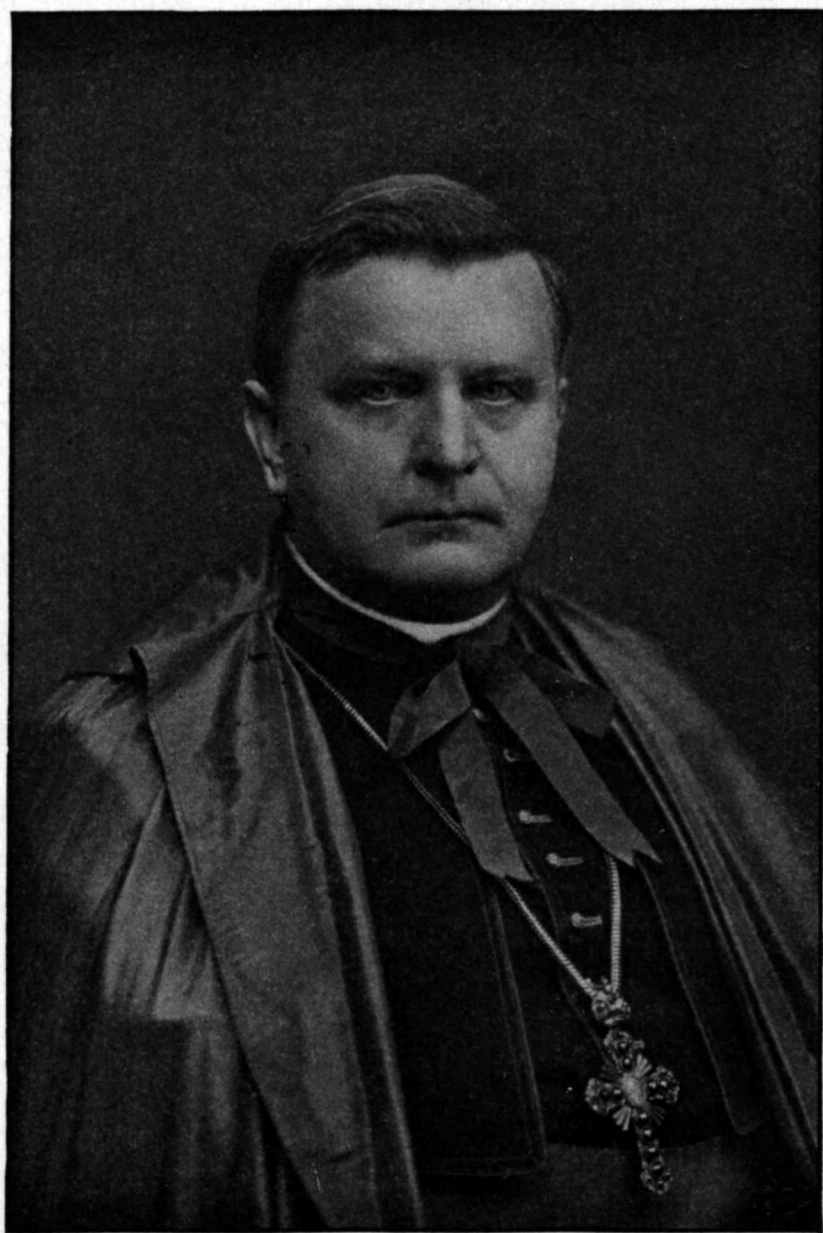

VILÉM BITNAR

PODLAHŮV GOTICKÝ SEN

BISKUP Dr. ANTONÍN PODLAHA

* 22. ledna 1865, † 14. února 1932

VILÉM BITNAR

PODLÁHŮV GOTICKÝ SEN

P

MCMXXXII

V dlouhé řadě vynikajících a slavných lidí, jimiž Prozřetelnost obmyslila náš český národ, bylo mnoho těch, kteří pojali veliký úmysl a vytkli si vysoký cíl, aby jeho realizováním vyplnili celý svůj život. Avšak z mnoha povolaných bývá jen málo vyvolených. Mnozí z nejlepších našich duchů po úmorné práci zastavili se uprostřed díla nedohotoveného, jež tesklivě musili předati rukám svých následovníků... Málo bylo dosud těch, kteří nejen se vypravili na pout za skvělým ideálem, ale kteří také k cíli své pouti dospěli.

Z těch šťastných vyvolených jeden v minulých právě dnech opustil nás navždy... Nebudeme se již dívati za večerních procházek ulicí Vikářskou do rohového okna v prvním poschodí jeho residence, zda ještě svítí a pracuje biskup Antonín Podlaha, o jehož zdraví a život jsme se v posledních letech neustále trásli... Antonín Podlaha, jeden z největších žijících mužů českého národa, skromný a tichý člověk svatého života, vyplněného prací bezoddyšnou a mravenčí, jejíž rozsah a význam nelze současníkům dobře oceniti. Nebudeme již za ním choditi do děkanského paláce na Hradčanském náměstí, abychom odevzdali rukopisy pro jeho četné edice, jež jenom on dovedl udržeti při životě svým bezpříkladným mecenášstvím. A nebudeme již nikdy odcházeti osvěženi jeho úsměvem, jeho vlídným slovem...

Cíl, který si Podlaha vytkl k dosažení, byl veliký již tím, že nebyl jen výrazem jeho osobnosti, jenom projevem vůle jedincovy,

ale že se dovedl podivuhodně sjednotiti s jedním z cílů celého českého národa. D o s t a v ě t i katedrálu Svatého Víta a odevzdati ji hotovou českému lidu, to byl zajisté jeden z nejhoroucnejších snů celé řady generací uplynulého tisíciletí a stal se palčivou otázkou naší národní cti právě v době, do které z vůle Boží padá mládí Podlahovo. Jedinova vůle k činu slučuje se tu s vůlí celé národní obce, dostává se jí tím jedinečné a posvěcující opory a je jista radostným souhlasem celku, který jí předem zajišťuje nesmrtelnost. Tento jedinec přišel skutečně včas a silou své výjimečné osobitosti uskutečnil touhu národa.

Podlahův g o t i c k ý s e n o dostavění svatovítské katedrály povznesl se do oblasti, v níž zrají plody věčnosti tím, že byl s n e m celého tisíciletí naší národní kultury. Slučující slavnou tradici velkého patrona českého lidu, Svatého V á c l a v a, s živelnou touhou překlenouti zázračný jeho hrob klenbou závratné výšky a ozdobiti jej výtvary nejměleji koncipovaného umění, pracovali nejušlechtlejší duchové uplynulých desíti věků o zrealisování toho, co před naším zrakem uskutečnil Podlaha... Společný sen desíti věků, osobitě pojatý podle ovzduší doby a podle okolností životních, snažila se realizovati v jednotlivých obdobích celá řada „Podlahů“ z rodu českých lidí, jejichž odvaha nepozbyla podnes vážnosti a odlišného kouzla. Antonín Podlaha, dočasně poslední „strážce chrámu“, stal se však této dlouhé řady šťastným vyvrcholitelem.

Vmysleme se do ovzduší nejstaršího křesťanského století našeho románského středověku, na počátek třicátých let desátého věku, kdy v Praze stála již karolinská rotunda, vystavěná z kamene vévodou Václavem Svatým ke cti Svatého Víta... Smrt předešla jej dříve, než mohl dáti dílo své vysvětit, a jeho ostatky uloženy byly v chrámové prostora před příchodem řezenského biskupa, který na prosby Boleslava Velkého posléze rotundu vysvětil.

Jak zvolna byla by rozkvétala věc Kristova v pražském kostele, kdyby se byl v posledním čtvrtstoletí desátého věku neobjevil na hradčanském dějišti „první Podlaha“ v osobě probošta V e l i c h a Pražského. On dovedl chrámu vdechnouti duši ovládnutím první

české kapituly svatovítské, složené většinou ještě z lidí malé kázně a vzdělanosti, jsa v tomto díle předchůdcem slavného probošta Marka z jedenáctého věku.

V století jedenáctém ujímá se biskup Šebíř smělého díla a staví k staré karolinské rotundě nový kostelíček jakoby předsíň k hlavnímu vchodu. Tento prelát z ryze české krve bojarské, vida rojiti se zástupy k svatyni hradčanské, která brzo nedostačovala je pojmouti, sprádal již myšlenku o zboření rotundy a vystavění velkého kostela. Vévoda Spytihněv II. přijímá jeho myšlenku za svou a vlastní iniciátor díla, biskup Šebíř, dožívá se ještě radostné chvíle vysvěcení novostavby „Spytihněvovy basiliky“, která odtud celá tři století byla duchovním útočištěm všech věrných Čechů.

Jestliže jedenácté století včasné zrodilo inspirátora velké ideje novostavby chrámové, vynutil si věk dvánáctý zásah horlivého obnovitele díla stavebního. Když roku 1142 basilika vyhořela, zapálena jsouc ohnivým šípem oblehatelů, biskup Otto Pražský, z krve českých pánů ze Švábenic, zrestauroval ssutiny chrámu ve dvou letech.

Století třinácté, prosycené serafinským duchem Svatého Františka z Assisi, nežádalo si zakladatelů ani obnovitelů kostela, ale dychtilo po obohaciteli života vnitřního. Ten přišel v osobě svatovítského děkana Víta Pražského. To jest jedna z největších postav našich kulturních dějin středověkých, pravý „Podlaha gotiky“. Vyšetřovati prvky jeho díla v oblasti basiliky, znamená objevovati co krok analogie s činností biskupa Podlahy.

Česká gotika karolinská v čtrnáctém věku byla příliš tvořivá, aby nezatoužila po nové stavbě kostela svatovítského. Sny Karla IV. hýřily představami vznosných pilířů, nesoucích v závratných výších klenby, ztrácející se v nedohlednu. Doba prosycená kultem světců, pyšná na skvělý zjev domácího mučedníka z rodu královského, neukojitelná v horoucím jeho uctívání, musila se vyžítí v tvorbě gotické katedrály. Karel IV., dědic ideje svatováclavské, překonal sám sebe v uctívání svého ideálu. Když mohlo býti tělo Mučedníkovy již přeneseno do novostavby, dal jeho hlavu obejmouti zla-

tem, vložil ostatky do rakve z ryzího zlata, poseté drahokamy. Nic tomu podobného nebylo tehdy viděti po celém křesťanském světě. Kapli Svatováclavskou dal vyzdobiti s přepychem podivuhodným. „Novým a divným dílem“ nazývá ji svatovítský kanovník Beneš Krabice z Vaitmile, oddaný spolupracovník císařův, Podlaha karolinské gotiky, jenž vypsav dějiny svého kostela, dal se pochovati na sám práh kaple svatováclavské.

I bouřlivé patnácté století zrodilo podlahovského mecenáše chrámu, probošta Hanuše z Kolovrat, který nadchl krále Vladislava II. k stavbě královské oratoře... Po zhoubném požáru věku šestnáctého pojímá myšlenku dostavby kostela svatovítský probošt Jiří P o n t á n z Braitenberka, věk sedmáctý rodí podlahovského biskupa Tomáše Pešinu z Čechorodu...

Po surovém bombardování svatyně pruským králem Bedřichem v roce 1757 ujal se zuboženého kostela syn starého českého rodu, arcibiskup Antonín Petr Příchovský z Příchovic. Jestliže nelze jeho zásahu v dobudování dómu zhodnotiti počtem nově vystavěných pilířů, třeba uznati, že poslední tři desetiletí XVIII. věku, v nichž působil, znamenají i v této oblasti obrat k rozhodnutí...

Je to doba klíčícího buditelství českých kněží, burčujících lid k uvědomení národnímu. Nebylo opominuto ničeho ze slavné minulosti, historie politická i kulturní, stará literatura i kult slavných patronů národa, vše musilo pomáhati v slavném díle obrody. Jaký to skvělý námět objevili tito ušlechtilí synové českých dědinek a městeček v myšlence d o s t a v b y chrámu svatovítského! Kazatelny hořely nadšeným líčením horoucí víry starých předků, putujících k zázračným hrobům Svatého Václava i Svatého Jana Nepomuckého, nedostavěný kostel i kaple svatováclavská ožívaly zas a zase nočními průvody a tajuplným zpěvem prastarých písní, obrozenští básníci zpívali vroucně o kostele Svatého Víta a lid byl tím vším uchvacován proudy podivné, polo slastné, polo bolestné lásky k tragickému symbolu svého osudu. „Hle, zde ční a králí nad Prahou věkem, výší, krásou, cenou svou“, zpíval o chrámu v nesmírném dojetí obrozenký premonstrát Boleslav Jablonský...

Slávy české vzácný pomníku,
jak tě pojmout slušno básníku?
Jako město Boží tuto čníš,
o svatých jen tajemnostech sníš.

Tys to velké, zbožné srdce Čech,
v němž se vlní city srdcí všech,
ve tvé hloubi tajemně tmavé
jak zní slavně „Svatý Václave!“

To byl zajisté vzácný odkaz XVIII. věku novému století devatenáctému, v němž posléze počal uzrávati plod dlouho marně kvetoucího stromu. V romantickém ovzduší první polovice XIX. věku svatovítský kanovník Václav Pešina z Čechorodu uvádí do života „Jednotu pro dostavění chrámu Svatého Víta“, nový život rodí se náhle ve staré huti na Svatojiřském náměstí hradčanském a v říjnu 1873 klade již kardinál Švarcenberk základní kámen k novostavbě lodi . . .

Romantické nadšení, vzbuzené v době obrozenské, neutuchlo ani v druhé polovici XIX. století. Literatura o chrámu rostla, sbírky na dostavbu se mezi lidem množily, a zatím co Josef Mocker vytvářel umně „zkamenělou báseň“ dómu, nejlepší pěvci národa prožehovali obecnou touhu k mocnějšímu ještě nadšení.

Do výše vyrůstala kaple dómu,
v barevných oknech slunce zlatem plálo,
bouř trásla klenbou jako jáсот hromů,
a množství, jež kol klečelo a stálo,
to zchváčeno se zdálo
nejvyšším plesem, závratí a blahem,
neb Aleluja, jež se z úst mu dralo,
to přehlušilo trouby, děla, zvony . . .

zpíval Jaroslav Vrchlický o příští dokončené katedrále a v grandiosní visi zřel klečeti celé české plémě od vrat dómu dál až k ho-

rám české země . . . To jest ona jedinečná doba růstu české duše, kdy počíná uvědomělá práce Antonína Podlahy.

Prostředí, v němž se Podlaha v Praze narodil, určilo samo mnohý rys jeho povahy. Pražská rodina Podlahova byla jednou z četných domácností starobylého královského města, které na přelomu padesátých let devatenáctého století žily tichou ekstasí dovršujícího se národního obrození. Otec biskupův, inženýr Antonín Podlaha, dostal se do městských služeb pražských v době, kdy perioda českého biedermyeru plně rozkvétala v jemnou vegetaci umělecké, literární i společenské kultury. Dosáhnuv významného společenského postavení, oženil se záhy s Aloisií, dcerou zámožného statkářského rodu Černických v Sedlci u Tábora. Mladá rodina náležela pak k výkvětu pražské české společnosti vlastenecké. Otec měl všechny význačné povahové rysy své doby. Shromáždil si nejen bohatou sbírku obrazů současných českých mistrů, ale i sám byl dovedným kreslířem i malířem květinových zátiší.

V mužný věk Podlahova otce spadá i tvůrčí rozkvět znamenitého kreslíře Staré Prahy, Vincence Morstadta, jehož akvarely a tušové kresby různých pohledů na Prahu zámožný přítel umění zakupoval pro své sbírky. Tato kolekce zachovala se v galerii biskupově.

V této dobré staropražské rodině dostalo se hochovi ovšem pečlivého vychování. Od mládí probíral se svazky otcovy rozsáhlé knihovny, a byly to Hálkovy „Květy“ i „Světozor“, potom „Památky archeologické“ a „Starožitnosti země české“, které jej lákaly vyobrazeními starých památek a vzbuzovaly v něm záhy zálibu pro archeologii a pro umění výtvarná. Odtud rodí se v něm již jeho horoucí kult Staré Prahy. Prohlížel a obdivoval znova a znova pražské pohledy Morstadtovy a sám počal sbírat hojné rytiny zajímavých koutů i budov pražských. Tady jsou zárodky vývoje příštího dějepisce umění výtvarných.

V otcově knihovně našel však hoch také první svazky Riegrova „Slovníku naučného“. Sotva se naučil čísti, již listoval v této bohaté encyklopedii a mnoho podrobností literárního vědění utkvělo mu v paměti. Obrazy i knihy tříbily vrozený smysl pro krásný detail,

barevný odstín, ale také pro historický význam uměleckých předmětů, pro půvab rukopisů i starých českých tisků, pro jemnosti stylistické. Jako sekstán gymnasia ve Spálené ulici prožil již své první duchovní dobrodružství, seznámil se s redaktorem „Osvěty“ Václavem Vlčkem. Horlivý čtenář „Osvěty“ vyhledal Vlčka v redakci a stal se jeho literárním sekretářem. Ten mu diktoval dopisy spolupracovníkům, dával si od něho předčítati došlé rukopisy i korektury, historická díla a staré noviny, z nichž čerpal látku k svým spisům. Vlček zasvětil Podlahu do techniky redaktorské, a když se oktaván seznámil s Vlčkovým přítelem Josefem Jirečkem, poznal i způsob vědecké práce literárně historické. Jireček, kterého překvapil jinochův zájem i obsáhlé již vědomosti, pozval Podlahu k sobě do bytu, ukázal mu svou vědeckou knihovnu, své výpisky, vložil mu způsob, jak excerpovati knihy a zřizovati kartotéky. Ale u Vlčka seznámil se Podlaha i s historikem Josefem Kalouskem, proslulým tehdáž spisovatelem „Obrany knížete Václava Svatého“, s právním historikem Jaromírem Čelakovským, literárním kritikem Zákrejskem i jinými pracovníky, kteří vtiskli jeho mladé duši každý svůj obraz ideálu českého pracovníka kulturního.

Tento stále se rozmnožující poklad vědomosti obohacovaly i dojmů, zažité v mládí. Podlaha byl po zeyerovském vzoru pravým pražským dítětem, na které starobylá krása města uměla působiti nezapomenutelně. Nic neutkvělo mu podle jeho vlastních slov tak hluboce v mysl, jako neustále viděný obraz Hradčan se Svatovítským dómem. Mohutná věž jako samostatný chmurný týn, opodál chrám se zelenavou střechou a mezi oběma velké, prázdné hrotité okno jakoby obrovský zbytek nějaké zříceniny. A když na sklonku teskných podzimních večerů rudý zásvit dohasínajícího dne zjevil se v otvoru zejícího okna, jehož oblouk tím černěji rysoval se na obzoru, nevýslovný smutek jímal srdce Podlahovo, jemuž se zdálo, jako by záhadná ta budova byla obrazem dějin drahého národa, jehož vývoj rázem byl podřát. A již v těch blahých dobách prvního mladistvého zápalu vlasteneckého si přával, aby smutná ta silueta změnila se v útvar veliké krásy...

A v tomto přání jako v jádře obsažen je celý smysl dalšího Podlahova života. Rodiče si přáli, aby studoval práva, a on po maturitě roku 1883 skutečně vstoupil na fakultu právnickou. Ale na těchto studiích nebyl šťasten. V jeho duši vstala již dávno ohnivá touha následovati cest českých kněží buditelských a tak po roce přece jen vstoupil do arcibiskupského semináře, kde hned od počátku cílevědomě počal sledovati svou životní ideu d o s t a v b y Svatovítského dómu. Odtud vedou všechny cesty k tomuto centrálnímu cíli. Zatím co Kamil Hilbert ve své „svatovítské huti“ vytváří zázrak technického vtělování gotické koncepce Karlovy, Podlaha stává se předním členem Pešiny „Jednoty“ a přejímá tak z jeho vychladlých rukou veliké poslání. Stav se kanovníkem a později i světícím biskupem, byl zřetelně předurčen, aby dosnil tisíciletý „gotický sen svatovítský“ v mileniovému roce mučednické smrti Svatého Václava, v onom desítiletí blahoslaveném, kdy z Boží vůle národ přeslavného vévody dospěl i k politickému osvobození. Nejen dostavba kamenné schrány s věžemi a portály, ale i její vnitřní výzdoba stala se cílem jeho neúnavného úsilí. Podlaha stal se nejideálnějším „strážcem chrámu“. Stará umělecká díla, přetrvávší zloby ničivých věků, jsou teď pro budoucí dóm znalecky renovována, nová díla pro nové kaple i triforium u nejlepších současných mistrů objednávana. Z vlastních svých prostředků zakupuje biskup cenné výtvořy umění, aby je v čas příhodný daroval k okrášlení chrámu. Jeho biskupský palác ve Vikářské uličce stává se „duchovní hutí svatovítskou“, v níž kolem něho soustřeďuje se po celá tři desítiletí družina malířů i sochařů, znalců umění výtvarných, spisovatelů i organisátorů, aby za jeho vedení spolupracovala na díle věkovitém. Zatím co Svatováclavská kaple vrací se k starému lesku barev a k slávě výtvarnického vystrojení, vykonává Podlaha s učenci delikátní ohledání svatých ostatků vévody Václava a ukládá je důstojně na místo chráněné tisíciletím.

Ve službách dostavby katedrály stojí i všechna ostatní kulturní práce biskupova. Známe jeho četná a objemná díla o církevní historii české, jeho monografie o výtvarném umění i archeologických

památkách, jeho slovníky a průvodce, to dílo obrovské, do všech oblastí zasahující. Byť se látka těchto děl netýkala jenom dómu samotného, výsledky toho rozlehlého studia vždy směřují svým způsobem do tohoto ohniska. Literární propagace konečného díla je obdivuhodná! Od roku 1896, kdy po prvé zjišťoval umělecké poklady chrámové v publikaci „Album Svatojanské“, pokračoval soustavně a vydal se Šitlerem vzácné dílo „Poklad svatovítský“ (1903), sám pak neméně cenný spis „Knihovna kapitulní v Praze“ (1903). Pečlivě sestavil „Průvodce metropolitním chrámem Svatého Víta“ (1905), vydal „Ilustrovaný katalog pokladu chrámu Svatého Víta v Praze“ (1905). Pro vědecké potřeby určeny byly publikace „Privilegií kapituly Svatovítské“ (1905), „Statuta chrámu Pražského z roku 1350“ (1905), skvělé dílo „Metropolitní chrám Svatého Víta“, vydané společně s Hilbertem (1906), vzácný „Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapituly Pražské“ (1910), zprvu s Paterou, pak již samostatně pracovaný, monografie „Svatého Václava hrob a ostatky“ (1911), pět svazků soupisu zvaného „Series“ (1912 až 1932), s životopisy proboštů, děkanů i kanovníků svatovítských od desátého století. K dějinám chrámu přimykaly se i vědecké katalogy rukopisných kodexů, listin arcibiskupského archivu, hudebnin metropolitního kůru a prvotisků... Řada přednášek se světelnými obrazy doplnila dlouhou alej spisů o katedrále. Ustavení se přípravného mileniového „Výboru svatováclavského“, v jehož čele stál až do konce roku 1929, umožnilo biskupovi i vliv na organisování oslavných projevů mileniového, provedení skvělé výstavy Svatováclavské, všeho toho, co se jakkoliv družilo k oslavám dostavby dómu.

Když světící biskup Jan Nepomuk Sedlák dne 12. května 1929 slavnostně vysvětil dovršenou stavbu velechrámu, nastávalo i Podlahovi poslední období životního dramatu, kterého se dočkal tělesně již vysílen a chřadnoucí, duševně znavený prací téměř nadlidskou. Bůh mu však popřál za vše, co vykonal, odměny jedinečné. V přítomnosti zástupců celého sjednoceného národa, Čechů i Slováků, v ono dopoledne zářijové v roce 1929, jehož sláva hledá si

obdoby v celé tisícileté historii zemí koruny svatováclavské, Podlaha v čele vždy věrné metropolitní kapituly a reprezentace státu stanul posléze před bronzovými vraty dómu, aby je symbolicky otevřel svému lidu. Řeč, kterou na prahu katedrály pronesl, a ono uchvacující kázání, které promluvil nato v chrámě samém, to značí dovršení a podstatné zakončení jeho velikého životního díla.

Promluvil tam řeč prorockou a plnou životní moudrosti, k lidu českému, nadevše milovanému. Obrovský sen celého tisíciletí byl toho dne uskutečněn, na prahu druhého tisíciletí stál tu Podlaha a ukazoval národu cestu k dalšímu cíli. I těmito slovy bude žít Podlaha na věky v mysli českého národa, neboť není možno, aby jich národ nenásledoval v hluboké a pokorné úctě. Do bronzu zákonodárných desek vryjme tedy ona drahocenná, závěrečná slova Podlahova, jimiž končím svůj proslav:

„Buď čistý, národe, spravedlivý a ideální,
a není mety tak závratně vysoké,
abys jí nedosáhl . . .“

*Dilém Bitnar / Podlahův gotický sen. / Přednáška pronesená při
smuteční schůzi dne 24. února 1932 ve velké zasedací síni radnice
Staroměstské v Praze. / Upravil Josef Hrachovina. / Vydalo a vy-
tisklo v měsíci říjnu léta Páně 1932 Družstvo Vlast v Praze II-570*